

Samenvatting

Grote delen van Limburg zijn in juli 2021 getroffen door hevige regenval en overstromingen, waarbij de Maas de hoogste stand ooit bereikte. Vanuit de verschillende overheden is het urgentiebesef toegenomen. Het Waterschap Limburg, de provincie Limburg, de gemeente Venlo en de gemeente Maastricht hebben het initiatief genomen om de Limburgse Propositie “Naar een robuust watersysteem in Limburg” te schrijven om de wateroverlast in het Heuvelland te kunnen aanpakken maar ook om verder te kunnen werken aan de hoogwaterbescherming Maas. Deze propositie is op 2 november 2021 aangeboden aan de Minister van Infrastructuur en Waterstaat. In dit voorstel zoeken de partners naar financiële middelen, maar wordt ook een substantiële financiële bijdrage aan het ministerie gevraagd.

Het college van burgemeester en wethouders vraagt de gemeenteraad om € 15 miljoen te reserveren voor het project Hoogwaterveiligheid in de begroting van 2023.

Beslispunten

1. Instemmen met het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal (**bijlage 1**) en de beoogde maatregelen en fasering (**bijlage 2**).
2. Instemmen met het voorleggen aan de gemeenteraad bij de begrotingsbehandeling om vanaf het begrotingsjaar 2023 rekening te houden met een eenmalige investering van € 15 miljoen en de daaruit voortkomende kapitaallasten vanaf 2024 op te nemen in het budgettair kader ten behoeve van het project “hoogwaterveiligheid Maastricht”.

Besluit Burgemeester en Wethouders d.d. 16 november 2021:

Conform.

1. Aanleiding

Grote delen van Limburg zijn in juli 2021 getroffen door hevige regenval en overstromingen. Ook delen van België en Duitsland overstromden met zeer veel schade en verlies van mensenlevens tot gevolg. Dit betrof een extreme en ongeëvenaarde gebeurtenis met enorme impact. Naar aanleiding van de overstromingen is door het expertise netwerk waterveiligheid (ENW) een verkenning uitgevoerd om een eerste stap te maken om beschikbare informatie over deze gebeurtenis te verzamelen en analyseren, opvraagbaar via

<https://klimaatadaptatienederland.nl/en/@250648/rapport-hoogwater-2021-feiten-en-duiding/>.

In Maastricht werd een rivierafvoer geregistreerd van 3260m³ water per seconde. De hoogst gemeten afvoer ooit. De prognose ten tijde van het hoogwater ging zelfs uit van ca. 3700 m³/seconde. Bij dit voorspelde debiet zouden gedeelten van Maastricht zonder meer onder water zijn gelopen.

Als gevolg van deze gebeurtenis is het urgentiebesef bij partijen die betrokken zijn bij het hoogwaterveiligheidsdossier nog verder toegenomen en wordt de hoogwateropgave in een nieuw perspectief geplaatst. Vanuit deze partijen is ook een nieuwe dynamiek ontstaan en wordt aangegeven dat een en ander versneld moet worden opgepakt. In dat kader is recentelijk een propositie ingebracht vanuit de gezamenlijke Limburgse gemeenten, de provincie Limburg en het waterschap Limburg bij het Rijk waarbij gevraagd wordt om met voorrang middelen vrij te maken voor de versnelde aanpak van hoogwaterveiligheid, ook in Maastricht. In totaal gaat het om een investering van ca. € 1,2 mrd. in Limburg, waarvan ca. €300 mln. toebedeeld is aan de aanpak van de hoogwaterveiligheid in en rondom Maastricht c.q. het zuidelijk Maasdal. De gesprekken hierover met het Rijk lopen nog. Het is van belang om ook als stad Maastricht nu het initiatief te nemen en financiële middelen te reserveren voor de aanpak van hoogwaterveiligheid en de meekoppelkansen die er voor de stad Maastricht liggen. Het gaat immers niet alleen om hoogwaterveiligheid maar ook om de stedelijke ontwikkelingen in de periferie van de Maas. Het gaat daarbij om de realisatie van groene Maasoevers, toeristisch-recreatieve verbindingen, natuurontwikkeling, de ontwikkeling van het Trega/Zinkwit terrein en het Landbouwbelang. Deze ontwikkelingen sluiten naadloos aan bij de geformuleerde ambities uit de eerder vastgestelde Omgevingsvisie.

2. Context

Beleidsstafel Ministerie.

Tijdens het recente hoogwater in de maand juli hebben Eijsden-Margraten en Maastricht hebben beide gemeenten geluk gehad, het scheelde maar enkele centimeters en anders waren grote gedeelten van Maastricht oost vanuit de Maas overstromd.

Door deze gebeurtenissen is het urgentiebesef onder de betrokken instanties verder toegenomen. Dit heeft er ook in geresulteerd dat er vanuit het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat een initiatief is genomen tot de oprichting van een zogenaamde beleidstafel. Het Ministerie wil immers leren van de recente wateroverlastsituatie en heeft besloten tot de inrichting van deze tafel. Daarin wordt samen met alle betrokken partijen de situatie in Limburg geëvalueerd om te bezien wat dit betekent voor het bestaande beleid. Daarbij wordt ook een relatie gelegd met het bestaande IRM-beleid (“Integraal Riviermanagement”).

Propositie.

Parallel aan voornoemde beleidstafel is door de provincie Limburg, het waterschap Limburg en de gemeenten Maastricht en Venlo het initiatief genomen om naast een gezamenlijke aanpak samen met het Rijk rondom de schadecompensatie, ook een propositie op te stellen voor een integrale aanpak voor hoogwaterveiligheid op de lange termijn. Bedoeling is dat hierin naast al in bespreking zijnde plannen, ook nieuwe maatregelen (onder meer in het Heuvelland) hun plek krijgen. De insteek hiervan is om herhaling van de watersnood uit juli van dit jaar, met een op 1,8 miljard euro berekende totaalschade voor Limburg, te voorkomen. Op 19-10-2021 is uw college hier met een collegememo over geïnformeerd. De strekking hiervan is dat het urgentiebesef rondom de waterveiligheidsproblematiek is toegenomen en dat nu het momentum aanwezig is om op dit dossier stevig door te pakken. Daarom wordt de propositie of het “Limburgs actieplan water” op korte termijn via de provincie onder de aandacht gebracht bij het Rijk.

Ontwikkelvisie zuidelijk Maasdal.

In 2017 is door Antea/BVR/HKV in samenwerking tussen de gemeente Maastricht, de gemeente Eijsden-Margraten, de provincie Limburg, het Waterschap Limburg en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland een studie verricht naar de mogelijkheden het gebied rond het zuidelijk Maasdal beter te beschermen tegen extreem hoge waterstanden in de Maas. Hierbij rekening houdend met de verwachte veranderingen in het klimaat en de behoefte aan een hoger beschermingsniveau tegen overstromingen. Dit heeft geleid tot de Ontwikkelvisie voor het Zuidelijk Maasdal, (https://www.gemeentemaastricht.nl/sites/default/files/2019-10/hoogwater%20zuidelijk%20Maasdal%20ontwikkelvisie%202050_0.pdf) waarin een pakket van 7 kansrijke maatregelen is opgenomen om de problematiek op te lossen. In deze Ontwikkelvisie is onder andere de relatie gelegd met de ambities uit de Omgevingsvisie Maastricht en het rijksproject rondom de nautische veiligheid op de Maas ter hoogte van Maastricht. De ontwikkelvisie is – unaniem – vastgesteld door de gemeenteraad van Maastricht (d.d. 13 maart 2018) en wordt als toekomstvisie onderschreven door de deelnemende partijen.

Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport.

Wanneer de rijksoverheid (financieel) participeert in een ruimtelijk c.q. infrastructureel project wordt in beginsel altijd het gebruik van de MIRT-systematiek (“Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport”) als randvoorwaarde gesteld. Dit is een begrotings- en werkwijze welke gehanteerd wordt door de rijksoverheid. Om die reden is in navolging van de Ontwikkelvisie zuidelijk Maasdal een zogenaamd MIRT-onderzoek “zuidelijk Maasdal” uitgevoerd (**bijlage 1**). Dit onderzoek is in maart 2020 vastgesteld door de “Stuurgroep zuidelijk Maasdal” met de daarbij betrokken partijen. Het MIRT-onderzoek is een noodzakelijk voorportaal voor de volgende stap in de MIRT-werkwijze: de MIRT verkenning. Om een MIRT-verkenning te kunnen starten moet er zicht zijn op 75 % financiering voor het project. Met de recente ontwikkelingen en gezamenlijke erkenning van urgentie door de betrokken partijen lijkt zicht op financiering op afzienbare termijn kansrijk. Ook het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat sorteert in recente overleggen voor op een MIRT-verkenning voor de maatregelen in het kader van hoogwaterveiligheid voor Maastricht / het zuidelijk Maasdal. Na een MIRT-verkenning volgt de planuitwerking en realisatie.

Integraal Riviermanagement.

Daarnaast zijn door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat zogenaamde IRM-pilots (“Integraal Riviermanagement”) geïntroduceerd. Maastricht is hierin genoemd als een van de pilots, dit onder andere vanwege het rijksproject nautische veiligheid Maastricht waarbij een specifieke opgave ligt voor wat betreft het vaarwegbeheer en de veiligheid voor de scheepvaart op de Maas. Dit project heeft raakvlakken c.q. meekoppelkansen voor de beoogde ingrepen met betrekking tot hoogwaterveiligheid rondom de Franciscus Romanusweg, de Borgharenweg en de (voormalige) spoorbrug. Deze ontwikkelingen zullen daarmee mogelijk in een stroomversnelling komen.

De beoogde maatregelen rondom hoogwaterveiligheid zoals beschreven in het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal zijn erop gericht om de stad met haar inwoners, bedrijvigheid en functies beter te beschermen tegen extreme waterstanden en afvoeren van de Maas. Hierbij geldt het principe “ruimte waar het kan, dijken waar het moet”. De uitdaging is om de stad niet klakkeloos achter hoge dijken weg te stoppen. Er zijn ook mogelijkheden om de rivier meer ruimte te geven en een verlaging van de waterstand te bewerkstelligen, zoals uitvoerig beschreven in de Ontwikkelvisie en het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal. Het creëren van ruimte voor de rivier is een complexe opgave die ook zijn weerslag heeft op de ruimtelijke inrichting van de stad. De hoogwaterveiligheidsopgave is als zodanig ook een kans om ruimtelijke opgaves en ambities te koppelen en hiermee “werk met werk” te maken. Daarmee raakt de hoogwaterveiligheidsopgave ook in belangrijke mate de ruimtelijke,

maatschappelijke en economische belangen van de stad. Alle (potentiele) maatregelen welke direct en indirect verband houden met de opgave rondom hoogwaterveiligheid voor de stad Maastricht zijn weergegeven op een kaart met een korte beschrijving welke is bijgevoegd als **bijlage 2**.

Hoogwaterbeschermingsprogramma.

Er zal naast de mogelijkheden voor rivierverruiming altijd een (rest)opgave zijn om de bestaande dijken te versterken en te verhogen. In het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) werken de 21 Nederlandse waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan dijkversterkingsoperaties. Het doel van het HWBP is dat in 2050 alle primaire keringen op een sobere en doelmatige wijze zijn versterkt, zodat deze voldoen aan de wettelijke normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Voor Maastricht ligt hier vanwege de zogenaamde “normsprong” een grote opgave. De dijken beschermen de stad tegen een overstroming die zich een maal in de 250 jaar voor doet maar als gevolg van de nieuwe normeringen moet worden toegewerkt naar een bescherming variërend van 1:300 tot een 1:3000. De dijken worden periodiek gekeurd op hoogte en een aantal technische zaken. Binnen Maastricht zijn bijna alle dijken afgekeurd waardoor deze geprogrammeerd worden binnen het HWBP. Dit betekent concreet dat het waterschap binnen Maastricht een opgave heeft om de dijken te verbeteren. Op grond van het deltaprogramma moet dit uiterlijk in 2050 gereed zijn. Daarvoor wordt rijksgeld vrijgemaakt en wordt Maastricht opgenomen in de programmering.

Novi. (Nationale Omgevingsvisie)

Zuid-Limburg is in de Nationale Omgevingsvisie benoemd tot een van de acht voorlopige NOVI-gebieden. Dit zijn gebieden waarin het Rijk samen met de regio wil werken aan een gebiedsgerichte verdieping van de Nationale Omgevingsvisie. Dit omdat hier sprake is van grote integrale opgaves in de fysieke leefomgeving. De aanpak van hoogwaterveiligheid kan als katalysator dienen voor de gewenste stedelijke ontwikkelingen en de andere benoemde meekoppelkansen.

3. Gewenste situatie

De situatie van juli dit jaar heeft ons geleerd dat de waterstanden in de Maas omlaag moeten en dat de stad en het Heuvelland beter beschermd moet worden tegen hoogwater en wateroverlast. Het ging immers maar net goed. Een herhaling met nog hogere waterstanden is niet ondenkbeeldig. In de ontwikkelvisie en het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal zijn – in samenspraak met de andere betrokken instanties – concrete maatregelen uitgewerkt die nu opgepakt kunnen worden. Het betreft een 7-tal maatregelen die in totaal zijn geraamd op ca. € 344 mln. Daarbij zijn er ook synergiekansen beschreven die een bijdrage leveren aan de ruimtelijke, maatschappelijke en economische ambities die de stad heeft geformuleerd in de Omgevingsvisie.

Binnen het samenwerkingsverband Maas en Mergelland (waar Maastricht ook deel van uit maakt) is enkele jaren geleden een zogenaamde “stresstest” uitgevoerd. Daarbij zijn er simulaties uitgevoerd met neerslaggebeurtenissen die statistisch een maal in de 100 jaar vallen. Daaruit is gebleken dat er nog veel maatregelen uitgevoerd moeten worden om het Heuvelland klimaat adaptief te maken. Zowel de Maas als het regionaal watersysteem dienen aangepakt te worden om herhaling van de gebeurtenissen zoals in juli van 2021 te voorkomen.

Naast de financiering door de andere partijen zoals het waterschap, provincie en de rijksoverheid is het ook noodzakelijk dat er vanuit de gemeente Maastricht gelden worden gereserveerd om een bijdrage te kunnen leveren aan de gezamenlijke aanpak ter bestrijding van hoogwater in de Maas en de daarbij gewenste stedelijke ontwikkelingen.

4. Effect op duurzaamheid en/of gezondheid

Overstromingen leiden tot fysieke schade aan objecten en gewassen maar een andere economische schade zoals bedrijfsuitval, maatschappelijk ongewenste situaties en evacuatiekosten. In zeer uitzonderlijke situaties c.q. onbeheerste situaties – zoals recent in Duitsland en België – moet ook gevreesd worden voor mensenlevens. Ook zijn er gevolgen die minder gemakkelijk meetbaar zijn en niet in geld uit te drukken zoals stress en verlies van persoonlijke bezittingen met emotionele waarde.

5. Effect op de openbare ruimte

Rivierverruimende maatregelen hebben betrekking op het systeem van de rivier maar ook in de periferie van de Maas. Daarmee heeft dit dus effecten op de openbare ruimte. Voor de Borgharenweg is in ieder geval duidelijk dat deze als gevolg van de werkzaamheden ten behoeve van de nautische veiligheid naar het oosten verplaatst dient te worden. Daarbij ligt een kans om de werkzaamheden te combineren met de gebiedsontwikkeling Trega/Zinkwit. Voor de verbreding van de Maas ter hoogte van de Franciscus Romanusweg wordt eveneens een ingrijpende aanpassing van de openbare ruimte voorzien. De Fr. De Veyestraat wordt hier verbonden met de Franciscus Romanusweg. Dit gaat gepaard met een ingrijpende gebiedsontwikkeling waarbij ook de voormalige spoorbrug en mogelijk een nieuwe brug over de Maas is betrokken. De noodzakelijke herinrichting van de Maasoevers biedt kansen voor de ontwikkeling van nieuwe (langzaam)verkeersverbindingen waar de stad en de omliggende wijken van profiteren. De maatregelen zijn nog niet in detail gedimensioneerd en moeten in een later stadium vormgegeven en uitgewerkt worden.

6. Personeel en organisatie

Op dit moment is met uw besluit geen directe consequentie gemoeid voor de organisatie of inzet van het personeel. Wanneer de maatregelen daadwerkelijk ten uitvoer komen kan hier mogelijk wel sprake van zijn, waarbij u tijdig en adequaat geïnformeerd zult worden en een en ander separaat ter besluitvorming wordt voorgelegd.

7. Informatiemanagement en automatisering (incl. Smart City)

Niet van toepassing.

8. Financiën

In de ontwikkelvisie en het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal zijn de maatregelen ten behoeve van de hoogwaterveiligheid binnen het zuidelijk Maasdal destijds geraamd op € 376 miljoen (inclusief de rest-opgave voor de dijken)¹. Uit gesprekken met Rijkswaterstaat is gebleken dat zomerbedverdieping vanuit het beheer en onderhoud een ongewenste maatregel is. Deze maatregel (kosten € 32 mln.) is derhalve niet meegenomen. De totale kosten voor de maatregelen worden daarmee geraamd op ca. € 344 mln. In onderstaande tabel zijn de kosten voor de maatregelen gespecificeerd en is zichtbaar wat de maatregelen in potentie bijdragen aan verlaging van de waterstand van de Maas in extreme situaties. Dit zijn de maximale waterstandsverlagingen en maatregelen die mogelijk geacht worden zoals beschreven in het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal.

1. KOSTEN			
#	MAATREGEL	WATERSTANDVERLAGING	KOSTEN
1.1	Fr. Romanusweg	24 cm	€ 93.000.000
1.2	Spoorbrug	5 cm	€ PM
1.3	Pietersplas	26 cm	€ 30.000.000
1.4	Eiland Bosscherveld	41 cm	€ 66.000.000
1.5	Nevengeul Borgharen	35 cm	€ 64.000.000
1.6	Afgeleide maatregelen / randvoorwaarden		€ PM
1.7	Restopgave dijken	-	€ 91.000.000
	TOTAAL KOSTEN	ca. 131 cm	€ 344.000.000

Voor de restopgave van verhoging en versterking van de dijken (€ 91 mln.) worden er middelen gereserveerd in het HWBP (hoogwater beschermingsprogramma; rijksmiddelen), voor de andere maatregelen (€ 253 mln.) wordt nu gezamenlijk met de rijksoverheid, de provincie Limburg, waterschap en de gemeente Eijsden-Margraten gekeken naar de mogelijkheden voor financiering.

¹ MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal 2019, pagina 56

Daarnaast speelt nog het project nautische veiligheid. De investeringskosten voor dit project bedragen ca. € 50 miljoen en worden volledig gedekt door het Rijk. De effecten hiervan voor de hoogwaterveiligheid zijn beperkt maar er liggen langs de Borgharenweg, de Fr. Romanusweg en rondom de spoorbrug wel raakvlakken en meekoppelkansen met betrekking tot stedelijke en ruimtelijke ambities voor de stad.

In een eerdere programmabegroting is het thema hoogwaterveiligheid benoemd als PM post. Er was toen nog onvoldoende duidelijkheid ten aanzien van het vervolgproces. Om die reden is een en ander ook nog niet meegenomen in de begroting van 2022. In het licht van het recente hoogwater en de propositie vanuit Limburg, die op 2 november is aangeboden aan de minister, komt dit proces nu in een versnelling. Om de volgende stap – de MIRT-verkenning – te kunnen starten is een harde randvoorwaarde vanuit het ministerie dat er zicht is op 75% van de benodigde financiering voor de maatregelen met een totaal investeringsvolume van € 344 mln. In dat kader is het uitermate belangrijk de cofinanciering vanuit Maastricht nu in te zetten.

Daarom wordt voorgesteld om vanaf het begrotingsjaar 2023 rekening te houden met een eenmalige investering van € 15 miljoen en de daaruit voortkomende kapitaallasten vanaf 2024 op te nemen in het budgettair kader.

Er zal nog worden onderzocht of een aanvullende bijdrage vanuit Gemeentelijk rioleringsplan (vanaf 2023 waterprogramma) kan plaatsvinden. Het nieuwe waterprogramma voor de periode 2023-2027 zal eind 2022/begin 2023 ter besluitvorming aan de raad worden aangeboden. Eventuele aanvullende opgaven kunnen daarin worden geprogrammeerd. Deze hebben met name betrekking op het voorkomen van wateroverlast vanuit de riolering, instandhouding van de riolering, afkoppeling verhard oppervlak of verbetering van de waterkwaliteit.

9. Aanbestedingen

Op dit moment is dit niet van toepassing. Bij de daadwerkelijke uitwerking van de projecten wordt gewerkt volgens de vigerende aanbestedingswet- en regelgeving.

10. Participatie tot heden

Voor de opstelling van de Ontwikkelvisie is een breed participatief proces doorlopen. Hiervoor zijn destijds (2017) de zogenaamde “Maascafé’s” georganiseerd. Daarnaast is ervoor wat betreft de aanleg van de groene rivier ten oosten van Itteren en Borgharen enkele malen een sonderend overleg geweest met het buurtkader van Itteren en Borgharen.

De Ontwikkelvisie en het MIRT-onderzoek zijn tot stand gekomen in overleg met de gemeente Eijsden-Margraten, het ministerie van I&W, RWS en het waterschap Limburg. Met deze partijen is ook frequent overleg over het proces en de voorgestelde aanpak.

11. Voorstel

1. Instemmen met het MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal (**bijlage 1**) en de beoogde maatregelen en fasering (**bijlage 2**).
2. Instemmen met het voorleggen aan de gemeenteraad bij de begrotingsbehandeling om vanaf het begrotingsjaar 2023 rekening te houden met een eenmalige investering van € 15 miljoen en de daaruit voortkomende kapitaallasten vanaf 2024 op te nemen in het budgettair kader ten behoeve van het project “hoogwaterveiligheid Maastricht”.

12. Uitvoering, evaluatie en vervolg

Zoals aangegeven is er een nieuwe dynamiek ontstaan in het dossier hoogwater veiligheid Maastricht (zuidelijk Maasdal). Het is nu nog niet duidelijk of de voorgestelde propositie vanuit Limburg richting de rijksoverheid daadwerkelijk zal slagen. De verwachting is dat daarover binnen enkele weken meer duidelijkheid is.

Het is de bedoeling om op basis van de huidige MIRT-onderzoek zuidelijk Maasdal versneld toe te werken naar een MIRT-verkenning. Dit is een cruciale stap welke benodigd is op het moment dat de rijksoverheid (financieel) participeert in het project. Na de verkenningsfase volgt volgens de systematiek van het MIRT een planuitwerking en de realisatie. Een verkenning is volgens de spelregels van de MIRT-systematiek echter pas mogelijk als er zicht is op 75 % financiering. Dat is een harde randvoorwaarde. De financiële middelen dienen dus beschikbaar te zijn vanuit de regio alvorens daadwerkelijk gestart kan worden met de MIRT-verkenning.

Indien vanuit de gemeente Maastricht een financiële bijdrage wordt gegarandeerd, dan draagt dit in belangrijke mate bij aan de gewenste stroomversnelling in dit dossier.

Het toewerken naar een MIRT-verkenning en het opstellen van het daarvoor benodigde startdocument is een stap die draagvlak heeft van de betrokken partijen, waaronder het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Hiermee is inmiddels – gezamenlijk met het ministerie – een begin gemaakt.